

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J.E.Lindberg:
Krigen i Viby.

Krigen i Viby

eller

livsytringer i Viby sogn,

et forord og en prædiken

offenliggjort på given foranledning.

af

J. E. Lindberg,

personel kapellan for St. Viby.

Ødønsø.

R. Nielsens Boghandel.

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri hos J. C. Dreyer.

1877.

Forord.

Når jeg har kaldt nærværende lille skrift „krigen i Viby“, vil grunden dertil skønnes af det følgende. Her skal jeg kun bemærke, at det hele, hvortil der sigtes, vistnok er noget så fredeligt, som en krig, åbnet med en udtrykkelig og eftertrykkelig krigserklæring, ret vel kan være det, og måske ikke kunde være det andre steder end i vort fredelige fædreland.

Og når det måske vil synes mange af mine vel forøvrigt få læsere et ikke synderligt opbyggeligt forord, der er knyttet til den prædiken, jeg her forelægger offentligheden, må jeg straks gøre opmærksom på, at, rig som vor literatur er på gode og overfyldt som den er med mådelige og slette opbyggelsesskrifter, kunde det ikke falde mig ind at levere mit bidrag til. Det er ingenlunde fordi jeg mener, der er trang til, hvad jeg måtte kunne yde på det område, at jeg lader nedenstående prædiken, holdt for en meget lille kreds i en afsides og i enhver henseende tarvelig og beskeden landsbykirke, træde frem for offentligheden. Det er ikke som opbyggelsesskrift, jeg har ladet den trykke, kort den vilde ikke have sét lyset, hvis ikke en tildragelse, som i det følgende skal berøres, var indtruffen. Den synes mig for mærkelig, jeg fristes til at sige for snurrig, til helt at forbigås, for ubetydelig til nogen alvorligere behandling end den, der i det følgende skal blive den til del.

Ja skulde jeg have nogen betænkelighed i retning ad det alvorlige, skulde det nærmest være den, at selve det at bringe denne sag offentlig frem er at tage den vel alvorlig, er at gøre mere ære ad den, end den fortjæner. Jeg tror dog der er noget tilgiveligt deri. Jeg har i den korte Tid, jeg som præst har haft fornøjelsen at være offentlig personlighed, mærket — hvad jeg da iøvrigt ikke var hel uvidende om før — at der snakkes meget, og at løs snak ofte når langt videre, end man let skulde drømme om, så jeg mere end én gang er bleven overrasket ved at erfare, at mennesker, til hvem jeg ikke drømte om at stå i noget forhold og for hvem jeg end mindre anede, at min ringe persom kunde have ringeste interesse, vant som jeg er til at stå i en snæver kreds og uden at gøre fordring på at mit navn eller min virksomhed skulde række ud over den, således har levet „kristelig“ af mig. — Når så den løse snak en enkelt gang bunkes sammen, og der går varme i den, som fordærvet hø brænder sammen, når det kommer i bunke, så der en enkelt gang bliver noget at holde sig til, noget, hvorpå der **kan** svares, ja så er det så fristende at benytte lejligheden.

Men også fra en anden side tror jeg det kan forsvares at tage dette offentlig frem. Hele den begivenhed, hvortil jeg her sigter, er ganske vist i sig selv meget lille, ja vil endog her paa Hindsholm blive ansét for temmelig ubetydelig. Men her hjemme i Viby i begivenhedernes midtpunkt, er det ikke blot en begivenhed, som giver rigeligt og søgt, vel også savnet, stof til underholdning i de lange vinteraftener; det er mere, det er en bedrift, ja en stor bedrift. Efter en slig er det behageligt at hvile på sine laurbær, og jeg tror, det er det de 72 helte, som her er tale om, nu er ifærd med. Men just

når man har gjort noget rigtig stort og godt, noget man synes, man rigtig kan være glad over, så er der en tanke, der kan være så forstyrrende, og det er den vemodige: om hundrede år er alting glemt, — ja i dette tilfælde måske inden ét. Kunde jeg derfor — ti hvad var Akilles uden en Homer til at besynge hans bedrifter — kunde jeg derfor, jeg vil ikke sige forevige, hvad der ikke fortjæner at glemmes, men dog redde det fra at synke i glemsel så hastig, som det ellers er at befrygte, så kan jeg måske derved, om kun i en lille grad, afbetale noget af den store gæld, jeg som det straks vil sés står i til beboerne af Viby sogn. Jeg vil da ikke stemme min lyre, ti jeg magter ikke sømmelig at besynge det skéte, men i al ro dyppe min pen for at gøre mit til, at vedkommende får al den ære af denne sag, som med ret og skel kan tilkomme dem.

Jeg styrter mig da som min store forgænger midt ind i begivenhederne.

En søndag i november blev et andragende, underskrevet af 72 beboere af Viby sogn, overrakt sognepresten af tvende af underskriverne, gårdmand Hans Peder Hansen og boelsmand Niels Larsen af Viby. Dette aktstykke, som i enhver henseende, ikke mindst som prøve på klassisk dansk litteratur, vel fortjænte at kendes i en langt videre kreds, end jeg formår at skaffe det indgang i, lyder fuldstændig således:

„Velærværdige hr. pastor Fischer!

Undertegnede beboere af Viby sogn udtaler herved deres misfornøjelse med den af Deres velærværdighed antagne kapellan, hr. pastor Lindberg, at hr. pastor Lindberg ikke kan tilfredsstille menighedens åndelige trang, sés derat, at kun få går i kirke for at høre ham, men at derimod mange går i nabokirkerne, hvilket sidste tillige er et bevis for,

at det ikke er menigheden, der er sløv og ligegyldig for at høre guds ord, men at skylden til den dårlige kirkegang må søges hos hr. pastor Lindberg, idet han ikke må kunne udvikle sine prædikener således, at de kan fattes og forstås, og som følge deraf heller ikke kan være til gavn for menigheden.

Hensigten med denne vor udtalelse er, om Deres velærværdighed vil imødekomme et hos beboerne længe næret ønske, at blive fritaget for hr. pastor Lindberg som vores præst og derimod sé at finde en mand, der bedre end han er i stand til at tilfredsstille de fordringer, Viby menighed stiller til sin*) sjælesørger.

Hvorvidt Deres velærværdighed vil imødekomme beboernes ønske, bedes én af undertegnede underrettet om.

Skulde Deres velærværdighed imod forventning ikke tage denne udtalelse tilfølge, er undertegnede bestemt på at søge højere vedkommende.

Viby d. 5 Nov. 1877.

Gmd. Jens Rasmussen, Viby.	Lars Frandsen.
Niels Larsen.	Mads Nielsen.
Frederik Nielsen.	Anders Andersen.
Anders Mathiasen.	Martin Kryger.
Rasmus Fredriksen.	Mads Andersens enke.
Hans Peder Hansen.	Niels Kristensen.
Hans Jensen.	Jørgen Henrik Hansen.
Jens Andersen.	Niels Rasmussen.
Anders Jensen.	Hans Henriksen.
Hans Hansen.	Niels Pedersen.
Anders Nielsen.	Peder Johansen.
Anders Hansen.	Jens Henriksen.
Jens Sørensen.	Lars Madsen.
Hans Fredriksen.	Peder Nielsen.
Jørgen Mus.	Poul Larsen.
Peder Fredriksen.	Thomas Knudsen.
Gartner Hans Jakobsen.	Jakob Jespersen.
Krislen Pedersen.	Mads Jensen.

*) fremhævet i originalen.

Bødker Peder Larsen.	Jens Peder Mathiasen.
Niels Jensen.	Jens Nielsen.
Hans Nielsen.	Jens Danielsen.
Peter Olsen.	Mads Knudsen.
Lars Jensen.	Anders Rasmussens enke.
Poul Larsen.	Hans Kristian Johansen.
Hans Jakobsen.	Rasmus Pedersen.
Hans Thor Hansen.	Mads Hansen.
Hans Jørgen Nielsens enke.	Peder Nielsen.
Jakob Jakobsen.	Lars Nielsen.
Kristoffer Madsens enke.	Mads Nielsen.
Lars Andersen.	Jørgen Hansen.
Lars Madsen.	Lars Kristian Sørensen.
Kristen Poulsen.	Johan Hausens enke.
Henrich Brun.	Rasmus Poulsens enke.
Peder Andersen.	Peder Poulsen.
Lars Jensens enke.	Ole Matiasen.
Hans Mathiasen.	Ivert Pedersen.*)

Dette aktstykke trænger egenlig ikke til nærmere forklaring, det taler bedst for sig selv. Stilen er rén, begrundelsen slående og meningen klar. Det går ud paa intet mindre end at opfordre sognepræsten til, hvad han selvfølgelig ikke kunde, om han havde været aldrig så rede til at imødekomme „beboernes“ ønske, at sætte mig til dørs uden videre, og på, om han ikke skulde være villig til at påtage sig den forretning, da at true med at skaffe den

*) Kun enkelte af underskriverne har fulgt den første i at angive deres stilling, ingen i at angive deres bopæl. Derved bliver der noget uklart over navnelisten, da det ikke hører til sjældenhederne, at det samme navn bæres af flere — listen selv giver eksempler derpå. Jeg kan ikke påtage mig at oprede eller påpege alle tilfælde, hvor tvetydighed er mulig, men et par, som jeg er bleven opmærksom på, anfører jeg her. Gmd. Poul Larsen, Viby mark og bmd. Jens Nielsen, Viby, — begge navne findes på listen — er ikke iblandt underskriverne. Som en lille snurrihed skal anføres, at én af underskriverne (Mus) nok er og var, da adressen blev ombragt til underskrift, tilsøs på lange rejser.

besørget ved „højere vedkommendes“ hjælp. Jeg skal dog føje et par bemærkninger til, som mulig vil fremhæve dets glans.

Når det påstås, at jeg „ikke må kunne udvikle mine prædikener således, at de kan fattes og forstås“, skal jeg ikke inlade mig nærmere på undersøgelsen af dette punkt, som jo her vilde være fuldstændig ørkesløs, men vise hen til efterfølgende prædiken. Men når beviset for denne sætning føres ved henvisning på den lidet talrige kirkegang her og den store mængde, der skal søge til nabokirkerne, vil dette vel ikke uden føje kunne anses for glanspunktet i andragendet. Andragerne har haft en ubehagelig følelse af, at den dårlige kirkegang, som der nu pludselig klages saa bitterlig over, kunde tilstede forskjellig tydning, deriblandt én, som ikke var afgjort smigrende for andragerne. De har derfor fundet det fornødent først at levere afgørende bevis for, at de „ikke er sløve og ligegyldige for at høre guds ord“, og hvor heldigt, at de dér kan slå to fluer med ét smæk, og med det samme bevise min uforståelighed. Begge dele bevises nemlig ved de „mange“, som søge til nabokirkerne. Hvo, der ikke er kendt med adressestil, vil vel uvilkårlig ved disse mange tænke på alle, eller dog næsten alle de 72; men dette er nok næppe meningen. Isåfald må de holde deres kirkefærd på en meget stilfærdig, bramfri og umærkelig måde. Det er nok nærmere ved sandheden, at „mange“ om ikke de fleste af de 72 ikke driver det videre end til at sidde hjemme og trøste sig med „ja, det er ikke vor skyld, at vi ikke går i kirke, vi vilde så inderlig gerne, men blot vi kan blive „fritaget“ for kapellanen, så skal det nok komme.“ — Det var i dette „mange“, at hele bevisstyrken skulde ligge, men „mange“ er som bekendt et meget strækkeligt begreb. Det kan,

efter hvad vi lærte på universitetet, anvendes, hvor der tales om tre, kun ikke om noget mindre antal end 3. De mange kan da enten være 3, eller 5, eller 10 eller 72 eller hvad andet, det nu skal, så det er ikke frit for at være lidt ubestemt.

Løvrigt skal jeg oplyse selve sagen med et ret tilsvarende eksempel, og som måske selv de 72, der ellers har så ondt ved at fatte mig, vil kunne forstå. Sæt at et antal beboere i et sogn, måske hele 70, fandt på ikke blot at klage over deres kirkesanger, men kort og godt forlange ham afsat, og begrundede dette forlangende ved at anføre, at han snøvlede, at han intonerede uheldigt, at han kunde kun få af de melodier, det kan forlanges, at en kirkesanger skal kunne, at han sang de fleste af de få melodier, han kunde, forkert, og at han i det hele slet ikke tilfredsstillede menigheden. Sæt at klagerne også i følelsen af, at alt dette var noget, der trængte til bevis, anførte det, der jo i sig selv var temmelig ubestemt og jo egenlig slet ikke bevisende overfor de bestemte klagepunkter, at af dem, der kom i kirken, sang kun få med, — vilde man finde det billigt? vilde man ikke kræve lidt solidere bevis for påstandene. — Og jeg går endnu videre. Sæt at det alt var bogstavelig sandt og lod sig uimodsigelig bevise, vilde man ikke endda finde det lidt hastigt uden videre at forlange vedkommende kirkesanger afsat. Og jeg skal endnu nævne et andet eksempel, som er nærliggende også derved, at det er valgt indenfor vore egne sognegrænser. Over en tredje del af samtlige børn, der er skolepligtige til Viby skole, undervises i en friskole i nabosognet, trods den lange skolevej, mange af børnene derved får og de øvrige ofre, som er forbundne dermed. Her er noget faktisk bevisligt, som med lethed kan oplyses med bestemte og på-

lidelige tal, her kan tales om mange, ikke sådan hen i det løse, men om en bestemt påviselig mængde. Jeg har nu ikke mærket til, at beboerne, byggende på dette faktiske grundlag, har forlangt, hvad jo ganske vist også vilde være et højst ubilligt forlangende, at skolelæreren uden videre skulde afskediges, fordi det dermed maatte ansés for bevist, at han ikke tilfredsstillende de fordringer, menigheden stiller til sin skolelærer. Overfor mig mangler det tilsvarende grundlag, men det ganske tilsvarende krav stilles. Havde der været henvist til 72 sognebåndsløser, eller til mange sognebåndsløser, eller dog i al almindelighed til sognebåndsløser, vilde der dog være noget faktisk, noget at holde sig til. Og vi har sognebåndsløser her i sognet, vel ikke hvad jeg vilde kalde mange, men dog nogle (næmlig til valgmenigheden i Kjerteminde.) Dem har de 72 ikke henvist til, måske af flere grunde, og vel også af den, at det sagtens ikke er den vej, de ønsker, man skal sé, når der i al ubestemthed tales om de „mange“, der søger til nabokirkerne. Men sæt også, at her havde været en hel hærs-kare af sognebåndsløser til nabokirkerne (de, og ikke nabopræsterne nævnes, måske ikke helt tilfældigt i andragendet), sæt der således havde været noget fuldstændigt faktisk at holde sig til, hvad var så egentlig dermed bevist i retning ad mine prædikeners uforståelighed, og hvorledes vilde det fortiden sé ud, hvis den praksis, de 72 vil indføre, blev konsekvent gjort gjældende i folkekirken og statskolen, så det var en selvfølgelig og gyldig grund til afsættelse, at der var „mange“ sognebåndsløser, eller „mange“ børn, der søgte friskole. Det eneste der iøvrigt i dette punkt lader sig faktisk oplyse, og det er ganske vist ikke meget, er, at de fleste af de 72 iår har været 2 gange til alters hos mig, sidste gang for

ikke længe siden. Og jeg tvivler om, at de, der ikke findes i vor kommunikantbog, findes i nogen anden. Overfor deres klage over min uforståelighed, og deres henvisning til, at de ikke selv er sløve og ligegyldige, er dette faktum imidlertid ikke helt umærkeligt. De fleste vil vel dog gerne ved den lejlighed høre et ord, de kan forstå og således have gavn af, og overfor mine skrifttaler er de vel ikke bedre farne end med mine prædikener — mens de efter eget sigende ellers helt vel kan overkomme at søge til nabokirkerne, hvor adgangen jo også på dette punkt står dem åben. Forresten naturligvis hverken kan eller vil jeg holde regnskab med, hvor de 72 er henne om søndagen, eller hvormed de opbygger sig søndag formiddag, kun skal jeg tilføje, at jeg ganske rigtig ikke mindes at have sét dem ret tidt i Kirke hos mig, med undtagelse af de nævnte to Gange.

Slutningen af andragendet, der ellers ingenlunde kan stemples som mat, kan dog næppe mere end lige holde sig i højde med bevisførelsen i begyndelsen. De 72 har villet benytte lejligheden til også på, hvad jeg vilde kalde et mere borgerligt område, at vise den samme opvaktethed, som de i det foregående har vist på et mere kirkelig felt, ved at aflægge prøve på deres kendskab til de bestående forhold og den bestående lovgivning, idet de med elskværdig énfold forlanger, at sognepræsten skal afsætte mig.

De 72 vil åbenbart gælde som udtryk for den oplyste offentlige mening i Viby sogn, og jeg skal ikke bestride eller bekræfte deres ret dertil. De taler ogsaa udenvidere på menighedens vegne, også dette må de gøre på eget ansvar. Men i begge henseender har jeg ikke fundet det overflødigt at aftrykke samtlige 72 navne. De er vel ikke kjendte ret langt ud over deres egen kreds, — det lidt, jeg

kan hjælpe dem til at blive det, gør jeg jo da nu med det samme — de har måske heller ikke stor interesse for offentligheden, men her, hvor jeg har 72 bestemte underskrivere at holde mig til, skylder jeg både dem og ikkeunderskriverne at nævne dem, og derved at give også nærværende en så bestemt adresse, som jeg kan.

Om mit personlige forhold til de 72 skal jeg fatte mig kort. Der er i dette at føle sig hjemme eller fremmed blandt mennesker, tiltalt eller frastødt af dem, næsten altid noget gensidigt, og det samme er noget nær tilfældet her. Jeg vil ingenlunde sige, at jeg længe har næret misfornøjelse med de 72. Det vilde heller ikke være sandt. Jeg har hos alle, jeg er kommen lidt nærmere i berøring med her i Viby, også af de 72, mødt megen velvilje og imødekommen, en velvilje, som jeg har skønnet på og efter ævne søgt at gengælde. Men alligevel kan jeg ikke sige, at jeg har følt mig ganske tilfredsstillet, og her ligger jo netop det gensidige. De 72 har slet ikke følt sig tilfredse med mig, jeg ikke fuldt med dem. Jeg skal ikke anstille vidtløftige betragtninger over, hvad der kan være grunden til dette. Måske er det ganske træffende udtalt i andragendet. De 72 kan ikke forstå mig, og det er jo ikke behageligt. Det er ikke heller behageligt at føle, at man ikke bliver forstået eller vel endog misforstået, og det kan man ikke undgå at føle noget til, selv om det ikke bliver sagt så elskværdigt åbent og rent ud, som jeg i grunden er mine 72 sjældne tilhørere taknæmlige for, at de har sagt det i deres andragende.

Når så er, når man ikke føler sig ganske tilfredsstillet, og man kun har ringe håb om, at det skal blive anderledes, ja, når selv de dristigste forhåbninger viser ud i en temmelig fjærn fremtid, så

kan der være øjeblikke, da det ikke er så ringe en trøst endda at vide, at den forbindelse, der således ikke er ganske lykkelig, ikke er knyttet for hele livet, at efter menneskelig regning den tid endda ikke er så uoverskuelig langt borte, da båndet vil løses let og lempeligt og — uden stor smerte på nogen af siderne. Atter her mødes jeg jo i grunden med de 72's ønsker; kun træder de mere utålmodigt, mere lidenskabeligt, mere brændende frem i andragendet. — Der er gået varme i det.

Vibyerne, således som de repræsenteres af de 72, er formodenlig ikke kendte ret langt ud over vore egne snævre sognegrænser, men fortjæner sikkert at være det, og jeg skal i korte træk søge at give et noget fyldigere billede af dem, end læseren alt vil have fået gennem andragendet, således, som de har vist sig for mig i al deres elskværdighed. Og de har mange elskværdige sider.

Jeg har her i Viby fået et stort indtryk af megen ro og stilhed og af megen nøjsomhed. Det var måske nok en lidt trykkende stilhed; ikke som det kan være stille og trykkende en hed og lummer sommerdag, når man allerede sér skyerne begynde at trække sammen og så har let ved at spå, at den stilhed vil ikke vare længe, at der snart vil bryde et uvejr løs, som det er bedst ikke at være ude i, når man kan undgå det, men at så vil luften også blive rén og frisk, når det er ovre. Nej, det var snarere en stilhed således, som det kan være stille også på en efterårsdag, stille, gråt og tykt. Ingen vind rører sig, ikke et vissent blad rasler, ikke en fugl synger. Tågen tætner, alt er fugtigt og klamt; den eneste lyd, der høres, er det jævne og énsformige dryp fra træerne.

Jeg tænker selvfølgelig ikke her nærmest på Vibyerne, som de viser sig i deres daglige færd og

bedrift, skjønt det jo også hører med til billedet af dem. Jeg skal ikke indlade mig på at dømme om deres landbrug, som jeg jo ikke forstår mig på; dog vil jeg sige, at jeg på det område har fået indtryk af en driftighed, arbejdsomhed og nøjsomhed, som fortjæner fuld anerkendelse. Dette tror jeg også, og med rette, er Vibyernes stolthed. Men jeg har oftere fået indtrykket af, at deres stolthed går videre, næmlig til at være stolte af dette ikke at bryde sig om andet eller mere. Vist er det, at her åndelig talt var ganske stille, når undtages enkelte livstegn, som den sognebånds løsning og den tilstrømning til nabosognets friskole, jeg før har nævnt, — Overfor det sidste faktum må jeg dog her tilføje, at det vist nok ikke må opfattes, som om alle, der sender deres børn i friskolen, er sig friskoletanken bevidst i sin modsætning til stats-skolen; det er for manges vedkommende vistnok andre grunde, der har hidført det bestående forhold. Men det er jo dog allsammen noget, der ikke kan regnes med til den tidligere stilhed, men vistnok også noget, hvori de 72 er ganske uskyldige. Bortset derfor fra de nævnte livsytringer, og med særligt hensyn på, hvad de 72 repræsenterer, tror jeg, at det kan siges, at stilhed var det karakteristiske i forbindelse med nøjsomhed også på sådanne åndelige områder, hvor nøjsomhed ikke er nogen ubetinget dyd. Jeg skal nævne som et enkelt eksempel kirkesangen.

En præst, der søgte kapellan og i den anledning skrev til mig, sluttede sit brev med de ord: „Forresten er det sådan en rar stille og rolig menighed her“. Det samme indtryk havde jeg af Vibyerne, et rart roligt og stille indtryk, således som jeg også antager hin gamle præst mente det, efter ordsproget: den som sover, synder ikke.

Ja, hvad her nu er skét, kan jo da også sés under det lyse og glædelige billede af en opvågningen som efter en lang og dyb søvn.

Når vore naboer har villet sige os Vibyere en lille ubehagelighed, således som det særlig ligger for os Danske, i al venlighed og al godmodighed, og dog sådan, at det snærtede lidt, sagde de, at vi var en halv hundrede år bagefter. Dette var af en dobbelt grund lidt ubehageligt at høre, først fordi i vor tid som unægtelig i stort og småt er en fremskridtets tid, ingen gerne gider høre, han er hagefter, dernæst fordi der var noget sandt i det. Dette hænger også sammen med stilheden og nøjsomheden her. Der var en åndsretning, der som bekendt i begyndelsen af århundredet førte det store ord her tillands, den rationalistiske. Den har afsat en litteratur, hvis særkende er åndløshed eller dog stor åndelig armod, og som nu næppe nogen kan holde ud at læse med anden end ren historisk eller måske snarere naturhistorisk interesse. Under det åndelige liv og røre, under de åndelige brydninger, den åndelige kamp og det åndelige arbejde, som har optaget og præget de sidste menneskealdrer og draget alle, hos hvem der var vågnet nogen åndelig sans ind under sin påvirkning, og tvunget dem til, i det mindste „til en vis grad“ at tage stilling og tage deres parti, er det som hin tids herskende åndsretning var helt forsvunden. Det er som rationalismen var uddøet, som så mange af forverdenens sælsomme dyreformer er det, og nu kun var at finde i forsteninger, mosefund o. desl. Og dog lever hin gamle tid endnu hist og her, uberørt eller da højst lidt gnavent berørt, af alt det ny, der er kommet frem, og som efter dens mening ikke er godt, alene fordi det er nyt. Det har særlig faldet i min lod både før og nu at komme til at studere

på nogenlunde nært hold skikkelser fra hin tid, der ellers så almindelig ansés for uddød, og jeg har egentlig i længere tid tænkt så småt på ikke at forholde min samtid, hvad udbytte jeg i den retning har vundet, og som iugenlunde er ganske uden interesse. Nu har de 72 givet mig en anledning til ialfald at forsøge et udkast.

Det karakteristiske for sådanne skikkelser er gerne dette ikke at tilhøre nogen som helst retning, at „stå uden for partierne“. Hvad enten man nu vil antage, at de har taget deres stode ovenover eller nedenfor partierne, uden for er de ialfald, og det er deri, de sætter deres ære. Alt, hvad der er kommet frem og som ligger udenfor og udover det rent dagligdags tummerum, eller som ikke findes i Balles lærebog og Thonboes bibelhistorie, ansés i reglen uden videre for vrøvl og strid derom for unyttig kævl. — Når de 72 med priselig åbenhed erklærer ikke at kunne forstå mine prædikener, kunde det måske være, der er mere der ligger uden for forståelsen.

Der blev, som måske en og anden vil erindre, for nogen tid siden i et mosehul i Nordsjælland fundet en levende skildpadde. Dette vakte en del opmærksomhed, ti det var de lærde velbekendt, at dette dyr tidligere har levet i vore moser, men de mente lige saa sikkert, at det ikke fandtes der mere, at det nu var uddød. Skulde det nu alligevel høre til vort lands nulevende dyreformer? Det var ikke umuligt; det er et beskedent og stilfærdigt dyr, som fører en højst ubemærket og fordringsløs tilværelse, og det er fundet ikke så langt borte, i Nordtysklands moser, hvor man, så vidt jeg véd, også antog det for uddød. Det viste sig nu vel at være en fejltagelse, skønt dermed jo ikke er bevist, at sumpskildpadden ikke endnu kan blive funden

levende her til lands. — Det er, synes mig, gået på noget lignende måde med den gamle rationalistiske tid, blot med den forskel, at dens tilstedeværelse i levende eksemplarer alt nu lader sig konstatere. Den har ført en tilværelse, ja en udbredt og blomstrende tilværelse her tillands, det kan ingen nægte. Men lige så bestemt har de lærde — og mest og ivrigst de, der iøvrigt nærmest måtte betragtes som rationalismens åndelige efterkommere og slægtninge, — benægtet, at den var til mere. Hvergang der under forhandlingerne blev taget hensyn til den og snærtet til den som til noget, der vel forsåvidt kunde kaldes uddød, som ingen længer kunde eller gad optræde som ordfører for den, men dog som noget, der på mange måder og i mange retninger måtte have efterladt sig spor, har man skyndt sig at forsikre, at den for længst var død og borte, — og de mortuis nil nisi bene (man skal ikke tale ilde om de døde) —. Men den findes endnu levende, vel på afsides, lidt lave og måske lidt sure steder, levende beskedent, nøjsomt og noget lyssky, men dog levende. Jeg har truffet den i smukke, og såvidt der ved slige former kan være tale om det, i ret rørige eksemplarer. Og er det måske et mere nyttigt end fornøjeligt studium, det har alligevel sin interesse at kende slige skikkelser og vide, de er til og det næppe i noget ganske ringe antal, det har sin interesse ikke mindst overfor påstanden om, at folkekirken ikke er nogen borgerlig indretning og hvad dermed hænger sammen.

Dog, har Vibyerne sovet, så er de jo nu vågnede op, har de været langt tilbage, så er de nu kommet så meget des længere frem. Som når man vågner og mærker, at man har sovet for længe, og under indtrykket af, at der må gøres noget og det i en hast, kaster dynen på gulvet og farer med

begge bæn på engang i tøflerne, således er det måske omtrent gået Vibyerne. De er vågnet ikke enkeltvis eller nogle få, men hele 72 mand stærk, og noget og noget stort måtte der gøres, og så, ja så — kom andragendet. Jeg mindes, at mine forældre i min barndom havde en tjenestedreng, en god og skikkelig dreng, men lidt ubehændig. En dag vilde han på fri mark springe til hest. Han gjorde et par hop, men nej, det vilde ikke lykkes. Da blev han vred og samlede al sin kraft til et eneste vældigt spring, og sprang — over hesten og faldt så lang han var ned på den anden side. Jeg véd ikke, om ikke noget lignende skulde være hændt de 72. De har gjort et vældigt spring, det er sandt, men jeg frygter, de ikke er komne i højde med deres tid, men er kommet ned, måske endda også lidt ubehændigt ned på den anden side. Er der noget i, at de tidligere har været et halvt århundrede bag efter deres tid, så er det så meget des vissere, at de nu er kommet mindst lige så langt foran den.

I det gode gamle, at hvile trygt i, at alt er godt som det er, at når Ballebogen og Thonboe er tilbørlig indpræntede i skolen, konfirmationen som et slags afsluttende eksamen vel overstaaet og vedbørlig attesteret, så er man færdig og kan rolig leve sit liv på det, så meget mere, som hvad der ved uomgængelige lejligheder leveres af åndelig føde af den autoriserede præst og degn, kan man som „guds ord“ trygt modtage eller måske rettere lade fredelig passere — ind ad det ene øre og ud ad det andet — sikret ved de overstandne eksaminer, ved ansættelsen og ved højere og højeste tilsyn, som indestår for, at alt er i sin behørig orden — i dette gode gamle, og det synes, det var noget

nær dér, de 72 var, dér er de åbenbart ikke længere.

Dér, hvor vi ellers nu står, og hvortil vi er nåede gennem en lang, ofte møjsommelig og i sin tid hård kamp, til anerkendelse, også gennem lovgivningen, af, at staten ikke med sin bedste vilje kan sikre enhver en præst, der tilfredsstiller netop de fordringer, han stiller til sin. til anerkendelse af, at der er et ansvar, staten ikke kan tage sig på, men som den enkelte både kan og må bære, og at der i sammenhæng dermed også er en ret, som staten hel vel kan indrømme den enkelte, i det den indrømmer enhver ret til at slutte sig til hvilken præst, han føler sig tiltalt af blandt dem, staten har stemplet som antagelige — og for staten er de jo alle lige gode — ja indrømmer de enkelte, når de er nok om det og villige til at bringe et ganske vist ikke ringe pengeoffer, ret til at vælge sig deres præst efter deres eget hjerte — her er de 72 ikke blevet stående. Ja man kunde ved at se så løselig på andragendet fristes til at tro, at de 72 allerede var eller dog var i færd med at blive sognebåndsløsere til „nabokirkerne“, hvor de jo føler deres åndelige trang tilfredsstillet, og hvortil afstanden ikke er større, end at de efter eget sigende kan overkomme mængdevis, og vel ogsaa til stadighed, at søge opbyggelse dér. Eller man kunde vente, at de 72 var ved at oprette en valgmenighed. De er jo flere end nok dertil, om de vil bære de ofre, der ganske vist følger med at bygge kirke og lønne præst, og de vilde dermed tillige, grundigere end det er skét i andragendet, godtgøre, „at de ikke er sløve og ligegyldige for at høre guds ord“. Nu, det er jo også muligt, at andragendet kan opfattes som et varsel i den retning. Men foreløbig er de 72 ikke blevet stående der, hvor vi nu er, ved den

kirkelige frihed, vi nu har, og om hvilken man ellers særlig blandt de 72 kunde møde ytringer som den: „frihed? ja vi har jo frihed nok, vi har kuns meget for meget“. De 72 har haft for megen fart, de er kommet ud på den anden side.

Så er der et punkt, som ganske vist hører hjemme i fremtiden, men dog i en fremtid, som ikke er så meget fjærn, og som sikkert ikke er rykket så lidt nærmere, siden også de 72 er komne med. Det er dertil, at man anerkender, helst uden alle højbenede talemåder om „menighed“, ganske jævnt og menneskeligt, sogneboernes ret til simpelt efter de fleste stemmer at have en, og helst en væsenlig, indflydelse på valget af deres præst. Men på dette punkt, hvor de 72 vilde være langt mere enige med mig og sagtens adskillig mindre enige med nabopræsterne, ikke at tale om højere og højeste vedkommende, end de formodenlig selv drømmer om, heller ikke dér er de blevet stående. De har endnu for megen fart og er først komne ned meget længere ude, i noget, om hvilket vore konservative, ikke mindst vore høje gejstlige autoriteter, vil sige, at det er noget meget betænkeligt, noget afgjort radikalt, der ikke længer går ud på en omdannelse, end sige en lempelig omdannelse af det bestående, men på en fuldstændig kuldkastelse deraf, og hvorom selv venstre vil sige, at det er noget betænkeligt yderliggående, næmlig til, med overspringelse af alt, hvad der formodenlig nu for de 72, der dog sagtens ellers véd eller engang har vidst, at der også i simpelt tyendeforhold er noget, der hedder fardag, må stå som overflødige formaliteter, at køre deres præst tildørs, når de behager.

Jeg har ovenfor sagt, at der er noget i de 72's færd i denne sag, der minder mig om en lidt pludselig og hovedkulds opvågning. Ja, der er noget derved,

som minder mig om Jeppe på Bjerget, da han vågnede op i baronens seng. Først det usikre og famlende, der var over ham, da han vågnede op uden ret at kunne besinde sig på, hvor han var, ja da han måtte knibe sig i armen og føle på sin hule tand og spørge sig selv: „Er det jeg eller er det ikke jeg“, og ikke kunde komme på det rene med svaret, såvel som det usikre og famlende, der også hvilede over hans første optræden i baronens slobrok. Det kom frem ved selve overbringelsen af andragendet, ja ved den længe nærrede misfornøjelse, der var næret så hemmeligt, at jeg end ikke den dag, deputationen indfandt sig i præstegården og også traf mig, anede eller kunde ane det mindste om den overhængende fare, sålidt som jeg kunde ane den ved mit korte møde med deputationen, der skænkede mig et venligt håndtryk og et velvilligt blik, og forresten dyb tavshed om, hvad der dog temmelig nær vedkom mig, ligesom også i at andragendet var stilet til sognepræsten og ikke til mig, som dog nok egentlig her var rette vedkommende. Det samme usikre kommer frem ved det mørke, der hviler over, hvem der egentlig har undfanget eller affattet andragendet. Det er der slet ingen der véd, kun véd alle, hvem der har skrevet det ned. Og dog kan Vi-byerne naturligvis ikke afholde sig fra gætninger i den retning, og vi har ikke så mange fremragende åndelige begavelser indenfor vore grænser, at der overfor et sådant både juridisk og stilistisk mester-værk, kan gættes ret langt ved siden ad. Det samme famlende er kommet frem på flere punkter. Kort efter at andragendet var indgivet, indtraf et dødsfald i pastoratet. Det blev mig meldt med den vanlige tilføjelse: „og så måske hr. pastoren vilde være så god at gøre en tale.“ Da jeg så efter på listen, jo ganske rigtig, vedkommende, som havde

begæret talen, var iblandt underskriverne. Det skulde jo efter omstændighederne have syntes rimeligere, om jeg havde modtaget en opfordring til at tie stille. Blandt disse, der bevidner, at de længe har nærret ønsket om at blive fritaget for mig som deres præst, finder jeg adskillige af dem, hvis børn for tiden går til konfirmationsforberedelse hos mig, og jeg minder atter om de oplysninger, kommunikantbogen giver om de sidste altergange. Den attest, de 72 giver sig selv for åndelig opvakthed, synes ikke helt overflødig.

Men ved siden ad dette famlende og usikre er der da igen i den korte adresse noget tiltalende mandigt, noget der minder om Jeppe's korte og fyndige: fort, hæng ham op, sekketeer!

Skulde denne lighed strække sig videre? Denne mulighed gør mig lidt betænkelig ved at hilse de 72's skridt, deres fremskridt kan jeg godt sige, med den glæde og det håb, jeg ellers vilde have hilst det med. Jeppe faldt, som bekendt, i søvn igen. Han vågnede også igen, men da var det ikke i baronens seng, men just der, hvor han havde ligget, da han første gang faldt i søvn.

Jeg skal hermed slutte, hvad der vel er nok eller mere end nok skrevet om denne sag. Når de 72 uden videre kræver mig afsat, er de, som det vil sés, komne noget for langt ud. Når de erklærer, at jeg ikke kan tilfredsstille deres åndelige trang, påkalder jeg selvfølgelig ikke offentlighedens dom i en sag, der helt og holdent er og må være de 72's egen. Når de erklærer, at de ikke kan forstå mig, tror jeg dem på deres ord, men når de tillige vil insinuere, at jeg ikke kan prædike således, „at det kan fattes og forstås“, er dette følgelig en sag, hvor de ikke ene har dommen, og jeg tager deraf anledning til at offentliggøre i det mindste en enkelt

af mine prædikener. Skulde nogen undre sig over, at den her offentliggjorte prædiken falder senere end indgivelsen af andragendet — forøvrigt netop på samme søndag, som jeg blev gjort bekendt med det — skal jeg tilføje, at dette hidrører fra, at jeg ikke plejer at nedskrive mine prædikener. Overfor påstanden om, at jeg ikke må kunne prædike forståeligt, har dette jo selvfølgelig ingen betydning, og det tør vel også forudsættes, at de 72 deri har ret, at kan man i det hele føre forståelig tale, gør man det også helst fra prædikestolen. Jeg skal endnu gentage, at det er under dette synspunkt og kun under det, jeg offentliggør den følgende prædiken, uden at dermed selvfølgelig skal være sagt, at jeg ikke både ellers og her har andet for øje end at føre tale, der efter almindelig talebrug er mening i.

Viby d. 6te Decbr. 1877.

J. E. L.

Prædiken på første søndag i advent

(tekst Matth. 21, 1—10).

Ved overgangen fra vinter til vår, i den tid, da vinteren ikke har hørt rigtig op, og da foråret ikke heller er kommet; i denne overgangstid, da de strides om herredømmet, kan der komme enkelte tidlige, lyse og milde solskinsdage, så lyse og milde, som var det allerede fuldt forår. Og så véd vi jo, at der dog gerne vil komme lidt regn og slud, ja undertiden en hel lille eftervinter med frost og kuld ovenpå disse tidlige forårsdage; og det kan være kjedsommeligt og trykkende nok for os, når det skér, for vi vil jo gerne helst have solskin og gerne glæde os til forårstiden. Men om nu nogen ved disse første milde dage vilde juble over, at nu var det forår, nu var vinteren med sin slud og kuld forbi; han vilde blive ansét for et tåbeligt menneske, og det vilde da endmere den, som ikke nøjedes med at prise forår på den første solskinsdag, men som, når der så kom mørke dage efter med regn og slud og måske frost, vilde helt tabe modet, og fortvivle om, at vinteren nogensinde skulde høre op, at det nogensinde skulde blive forår mere. For så meget forstand har vi alle på tidsskifterne, at vi forstår, at sådanne tidlige forårsdage er sande og pålidelige varsler om det kommende forår, men også at de er varsler om hvad der er ved at komme, at overgangstiden og kampen ikke dermed er forbi, så der kan gerne komme en eftervinter endnu. Og

de i blandt os, der er landmænd, vil vel endda sige, at det just er det bedste, når de første milde dage ikke varer for længe ved og foråret ikke kommer for tidligt, fordi sæden også skal have tid til at vokse i dybden og samle kraft nedenfra, om aksene ikke til høsten skal blive svange, men sætte moden og vægtig kærne.

Ja var vi kun ligeså kloge på tidskifterne på det åndelige livs område, men dér tager vi jo ganske anderledes let fejl. Der er vor erfaring ikke så stor og rækker ikke saa vidt. Og dog må vi kunne vente også på åndens område at finde noget tilsvarende, at finde i grunden den samme lov, så sandt den hele natur med sit liv, sine love, også den, vi plejer at kalde den livløse, er skabt af den samme gud, som er åndernes fader, og derfor også, altsom vi kan lære at forstå den, kan være en stor og rig billedbog for os til oplysning også om åndelige ting, som vi også sér, at herren forstår også derfra at låne billeder.

Således behøver vi da i grunden ikke at sé længer end til vort eget folkeliv for at skønne, at der også der, og i en tid, som endda ikke ligger så fjern, har været sådanne lyse og milde dage, hvor det kunde sé ud, som foråret ja sommeren med sin varme, sit rige og vekslende liv allerede var kommet, og i sådanne tider kan det ligge så nær, når man er tilbøjelig til at sé alt lidt lyst, at tro, at nu er vinteren tilgavns forbi — fordi vor erfaring er her ikke så sikker. Men så kender vi da nu også godt sådanne tider, der kan lignedes ved regn og slud, ja eftervinter efter de første varme og milde dage, tider hvor der både udenfra har kommet tunge ulykker over vort folk, og hvor der også indadtil har været meget, der ikke så glædeligt ud. Så har der jo igen været dem, og ikke mindst de, der

tidligere havde været glædest over de gode varsler, der tabte modet igen, som skulde det aldrig mere blive sommer. Det kom til at sé ud som om hvad der var kommet frem, hvad der var begyndt at komme vækst i, ikke skulde få lov til at udfolde sig, som der var fare for at det skulde kvæles og dø ud under kulden og frosten, og som det meget gode, ja herlige, man havde håbet på, i grunden lå på bunden af det danske folks hjærte, som spirerne under den frosne jord, så der dog var liv i det og det kunde kaldes frem og det kunde komme til vækst og udfoldning i gunstig tid, som det dog alligevel skulde kvæles og aldrig få lov at komme over jorden. Og mon vi dog ikke har lov at sé noget anderledes på det? Skulde de gode varsler ikke alligevel kunde være sande varsler, og skulde det, der kan minde om eftervinteren, ikke kunne være tegn på, at der netop er noget ved at vokse frem, som også trænger til at vokse i dybden for at bære rigelig og god frugt, ja som trænger til det just fordi det er spirer, der kan give god høst.

Og nu indenfor herrens menighed, også der vil vi finde, at der er åndelige love der gælder, også der vil vi finde noget ganske tilsvarende. Ja, han som kender os tilbunds, så han véd, hvad der boer i mennesket, har jo selv forjættet os, at han vil være med sin menighed alle dage til verdens ende, og at helvedes porte skulle ikke få magt med den. Men det vil jo sige, at han har kendt os så godt, at han med fuld sikkerhed har turdet sige, at der ikke skal komme en tid, da der ikke længer skal findes de, der samles i hans navn, tror på hans navn, bekender det og søger frelsen i det. Og den sag skulde jo stå sikker for os, som jo vor kristne tro lægger os i munden, også bekendelsen af vor tro på den hellige almindelige kirke. Så når vi sér, at også indenfor

herrens menighed, i dens levnetsløb gælder den samme åndelige naturlov, at efter vinter kommer vår, at også dér vinter og sommer, vår og høst ikke aflader, så skulde vi også, ja netop dér, være fuld sikre på, at det også betyder, at dér skal ikke alt ende i en evig vinter med kulde og død.

Men en sådan lys og mild dag ligner, synes mig, i guds rigets historie herrens indtog i Jerusalem, hvor han vel kom i et forunderligt simpelt og uanseligt optog, ridende på et æsel og fulgt af folkeskarerne, men hvor han dog af dem og af disciplene hilsedes med jubel som Davidssønnen, som den der kommer i herrens navn. Og det er vel værd at lægge mærke til, hvad apostlen Johannes gør opmærksom på, at det var just folkeskaren, der havde sét Lazarus' opvækkelse, der den dag fulgte ham og hilsede ham, fordi de havde sét, at han havde magt selv over døden. Og vi sér, at herren kunde modtage denne hyldest, ja modtage den som opfyldelsen af profetien hos Zakarias. Og dog glemte eller overså herren jo slet ikke, hvad vel ingen af dem, der var med at råbe hosianna for ham og strø palmer på hans vej, ikke engang disciplene, ved den lejlighed tænkte på, den tid som skulde følge, ja følge snart efter, da de skulde sé den samme herre hænge på korset. Og når vor herre kunde modtage skarens hyldest, så var det vel ikke alene som opfyldelsen af profetien, men også som et varsel, og et fuldkommen sandt og pålideligt varsel om guds rigets fremtid.

Således har da også vinter og sommer vekslet i herrens menighed i de følgende tider, så der har været tider, hvor livet vel ikke var uddøet, men dog kuert og mat som under vinterkulden. Men så er der da også efter sådanne tider kommet vår, og det er vel ikke tilfældig, at så også lovsangen har vågnet

for at hilse herren, som den, der endnu kommer som kongen, men også som den sagtmødige og ydmyge, på sit sejrstog. Og vi tør vel dog nok sige, at vi her indenfor vort lille lands grænser har set efter en sådan vintertid våren begynde at bryde frem, så lovsangen er vågnet påny. Og hvad vi sér af glædelige livstegn, det tør vi da vel også være glade over og takke herren for, og det er sikkert langt bedre, om vi kan komme ud af at være med i discipelskaren, kunde være med at istemme hosiannaet, end at være blandt farisæernes flok, som kun kunde forarges over det. Og vi tør vel også kalde det for sikre og sande varsler, om vi end ikke dermed skal være sikre på, at vi ikke skal få adskilligt at sé, der også her kan ligne en eftervinter. Er der givet os meget, er der noget, der virkelig er skikket til at bære frugt, skal der tid og vel også strid til, for at det kan sætte kærne.

Men skal vi kunne sé med nogen virkelig glæde på, hvad der er kommet frem iblandt os af kristeligt liv, så kan vi vel ikke heller undgå at sé at få rede på det spørgsmål, hvor vi selv er henne, om også vi kan være med i skaren, der følger vor herre som ærens konge. Og for at komme med dér gælder det jo, at vi må komme enkeltvis. Vor herre vender sig jo i dåben til os hver især og optager os kun således i sin flok. Det kan lidt nytte, om vi dér vilde nøjes med blot at gøre, som vi sér andre gøre og trøste os med, at hvad de andre kan, det kau vi med uden at spørge stort efter, hvad det er. Og så kan der vel være dem af os, som synes, vi kan sige, at der har været tider i vort liv, da vi har været glade ved at være iblandt skaren, der samles i herrens navn og lovsynger ham, og hvor vi dog også i sandhed har været med, og ellers hjælper det jo kun lidt. Og

så kan vi måske endda synes, at det dog hos os er blevet ved sådanne enkelte lyse dage, som lod til at varsle godt, og så kom der alligevel så meget kulde og slud. Ja så kan det vel nok hændes, at vi synes igrunnen, at vi finder langt mere af vinteren end af våren også inde i vort hjerte, og at vi egentlig har langt lettere ved at tabe modet end ved at holde det oppe. Men også da har vi vel lov til at sé hen til, hvad vi turde kalde gode varsler, og håbe på, at de også skal kunne vise sig at være sande varsler, når da det ellers endnu er, hvad vi igrunnen gerne vilde, at være med i herrens tog, sejrstoget op til den evige guds stad, fordi vi har mærket noget til, at han vil føre os opad, op fra det lave og snævre, fra egenkærligheden, ja op over synd og død. Ja det kan vel være, at også vi kan trænge til en sådan tid, skal den end ligne en eftervinter, hvor det, vor herre dog måske også har fået begyndt hos os, kan vokse i dybden, så det kan komme til en gang at bære moden frugt, så vi der skulde stræbe ikke at opgive håbet — og med håbet er jo igrunnen alt tabt, håbet om at det kan blive sandhed med os, hvad der jo tilvisse må blive det, om vorherre skal få ført os, derhen han vil, det som vel ellers nok må synes os så dristigt, at vi kan have ondt ved at istemme det, at „kæmpeskridt vi gør opad til den evige guds stad“.

